

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

Subregion Zachodni
Województwa
Śląskiego

Punkty Informacji Turystycznej w Województwie Śląskim

BIELSKO-BIAŁA

- Miejskie Centrum Informacji Turystycznej, pl. Ratuszowy 4, tel. 33 819 00 50, fax 33 819 00 61, info@it.bielsko.pl, www.it.bielsko.pl

BIERUŃ

- Punkt Informacji Turystycznej i Promocji Miasta, Rynek 14, tel. 32 324 24 00, 32 216 47 77, it@um.bierun.pl, www.bierun.pl

BRENNA

- Gminny Punkt Informacji, ul. Wyzwolenia 77, 33 858 69 71, gpi@brenna.org.pl, www.brenna.org.pl

BRZEZIŃ

- Terenowy punkt IT, Agroturystyka „Zacisze”, Brzeziny 1, tel. 34 315 42 21, 503 546 261, noszczak@turist.pl, www.jura.turist.pl/brzeziny1

BYTOM

- Biuro Promocji Bytomia, Rynek 7, tel./fax 32 386 36 69, tel. 32 386 36 74, promo@um.bytom.pl, www.bytom.pl

CHORZÓW

- Chorzowskie Centrum Informacji i Turystyki, ul. Floriańska 42/1, tel./fax 32 771 99 74, 502 46 38 28, info.cciit@op.pl, www.chorzow.pttk.pl

CIESZYN

- Cieszyńskie Centrum Informacji, Rynek 1, tel. 33 479 42 48 do 49, fax 33 852 14 87 msci@um.cieszyn.pl, www.cieszyn.pl
- Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości, ul. Zamkowa 3 a,b,c, tel. 33 851 08 21 w. 14, fax 33 851 08 21 w. 16, info@zamekcieszyn.pl, www.zamekcieszyn.pl

CZĘSTOCHOWA

- Miejskie Centrum Informacji, Al. NMP 65, tel. 34 368 22 50, fax 34 368 22 60, mci@czestochowa.um.gov.pl, www.czystochowa.pl
- Jasnohorskie Centrum Informacji Klasztor OO. Paulinów na Jasnej Górze, ul. Kordeckiego 2, tel. 34 365 38 88, 34 377 74 08, fax 34 365 43 43, jci@jasnagora.pl, www.jasnagora.pl

GORZYCE

- Punkt Informacji Turystycznej, ul. Bogumińska 31, 44-350 Gorzyce, tel. 32 4514227, it.gorzyce@gmail.com, www.wdk-gorzyce.pl/cip

GLIWICE

- Centrum Informacji Kulturalnej i Edukacji Regionalnej Zamek Piastowski, ul. Pod Murami 2, tel. 32 231 44 94, fax 32 230 73 66, centrum@muzeum.gliwice.pl, www.muzeum.gliwice.pl
- Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej, ul. Dolnych Wałów 3, tel./fax 32 231 38 55, centrum@muzeum.gliwice.pl, www.muzeum.gliwice.pl/centrum

HUCISKO

- Gospodarstwo Agroturystyczne M. i A. Wikarek, ul. Skalny Widok 15, tel. 34 315 64 99, 602 885 961, wikarek@interia.pl, www.agrojura.tur.pl

ISTEBNA

- Punkt Informacji Turystycznej, Istebna 68, tel. 33 855 61 58, fax 33 855 61 58, promocja@ug.istebna.pl, www.istebna.eu

JANÓW

- Punkt Informacji Turystycznej Gminna Biblioteka Publiczna, ul. Częstochowska 1, tel. 34 366 16 09, www.janow.pl
- Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Janów, ul. Częstochowska 1, tel. 34 327 80 48 w. 15, 513 094 252, turystyka@janow.pl, www.janow.pl

JELESNIA

- Informacja Turystyczna, ul. Plebańska 1, tel. 33 863 07 77, 604 574 390, fax 33 863 67 97, turystyka@jelesnia.pl, www.jelesnia.pl

KATOWICE

- Regionalne Centrum Informacji Turystycznej, Rynek 13, tel. 32 259 38 08, tel./fax 32 259 33 69, it@um.katowice.pl, www.katowice.eu

- Punkt Informacji Turystycznej w Nikiszowcu, ul. Krawczyka 5, tel. 32 253 78 53, nikisz@katowice.eu

KOTOWICE

- Gospodarstwo Agroturystyczne „Miedzy Zamkami”, ul. Zamkowa 48, tel. 34 321 68 66, info@miedyzamkami.com, www.miedyzamkami.com

KOZIEGŁÓWY

- Referat Promocji i Rozwoju Gminy, ul. Żarecka 28, tel./fax 34 314 12 61, promocja@kozieglowy.pl

LIPÓWA

- Gminne Centrum Informacji Promocji i Kultury, Lipowa 654, tel./fax 33 867 06 63, m.michalska@lipowa.pl, www.ul-lipowa.com

OGRODZIEŃCIE

- Biuro Turystyczne „New Standard”, ul. T. Kościuszki 11, tel./fax 32 673 29 14, newstandard@interia.pl, www.newstandard.com.pl
- Związek Gmin Jurajskich, Plac Wolności 42, tel. 32 673 33 64, fax 32 673 37 98, biuro@jura.info.pl, www.jura.info.pl

PIEKARY ŚLĄSKIE

- Miejskie Centrum Informacji i Turystyki, ul. Bytomska 157, tel./fax 32 768 14 27, info@piekary.pl, www.info.piekary.pl

PODLESICE

- Punkt Informacji Turystycznej Gościniec Jurajski, Podlesice 81, tel. 34 315 20 48, fax 34 315 20 65, recepca@gosciniiecjurajski.pl, www.gosciniiecjurajski.pl

PODZAMCIE

- Punkt Informacji Turystycznej - kiosk z pamiątkami, ul. Zamkowa 19 a, 501 107 203, manufaktura@jura-neostrada.pl
- Pokoje Gościnne „Bonar”, ul. Wojska Polskiego 21, tel. 32 673 21 45, fax 32 673 22 20, biuro@zamek-ogrodzieniec.pl, www.zamek-ogrodzieniec.pl
- Zamek Ogrodzieniec - Kasa, ul. Zamkowa, tel. 32 673 22 85, tel. 32 673 22 20, biuro@zamek-ogrodzieniec.pl, www.zamek-ogrodzieniec.pl

PORAJ

- Gminna Informacja Turystyczna, ul. Jasna 21, tel. 34 314 52 51, fax 34 314 50 06, poraj@op.pl, www.poraj-ug.pl

PSZCZYNA

- Biuro Informacji Turystycznej, Brama Wybrańców 1, tel. 32 212 99 99, bit@pszczyna.info.pl, www.pszczyna.info.pl
- Biuro Informacji Turystycznej Pokazowa Zagroda Żubrów, ul. Żorska 5, 32 447 05 03, zagroda@pszczyna.info.pl, www.zubry.pszczyna.pl

PYRZOWICE

- Informacja Lotniskowa Międzynarodowy Port Lotniczy Katowice, ul. Wolność 90, tel. 32 392 73 85, infolinia: 801 011 752, informacja@gtl.com.pl, www.katowice-airport.com

RACIBÓRZ

- Raciborskie Centrum Informacji, ul. Długa 2, tel. 32 415 72 39, fax 32 414 94 57, raciborskie@wp.pl, promocja@um.raciborz.pl, imprezy@rck.com.pl, www.raciborz.pl

SIAMOSZYCE

- Ośrodek Harcerski Hufca ZHP Myszków w Siamoszycach, 42-425 Kroczyce, tel. 34 315 57 40, hufiec@myszkow.zhp.pl (punkt czynny od kwietnia do października)

SIEDLEC

- Punkt IT Szkolne Schronisko Młodzieżowe, ul. Szkolna 8, tel. 34 327 85 12, 601 057 180, schroniskosiedlec@interia.pl, www.janow.pl

SKOCZÓW

- Biuro Promocji i Informacji ARTadres, Rynek 18, tel./fax 33 858 50 23, promocja@um.skoczow.pl, artadres@um.skoczow.pl, www.skoczow.pl

ŚLAWKÓW

- Punkt IT Dział Kultury Dawnej Miejskiego Ośrodka Kultury, Rynek 9, tel. 32 293 13 96, dkd@slawkow.pl
- Punkt IT Szkolne Schronisko Młodzieżowe, ul. Niwa 45, tel./fax 32 293 11 00, 696 479 657, poczta@schronisko.com.pl, www.schronisko.com.pl

SOSNOWIEC

- Centrum Informacji Miejskiej, ul. Modrzewowska 1a, tel. 32 368 17 74, cm_sosnowiec@wp.pl, www.um.sosnowiec.pl

SZCZYRK

- Informacja Turystyczna, ul. Beskidzka 41, tel./fax 33 815 83 88, it@szczyrk.pl, www.szczyrk.pl

TARNOWSKIE GÓRY

- Punkt Informacji o Mieście, Rynek 4, tel. 32 393 38 48, info@tarnowskiegory.pl, www.tarnowskiegory.pl

USTRÓŃ

- Miejska Informacja Turystyczna, Rynek 2, tel./fax 33 854 26 53, 502 628 591, informacja@ustron.pl, www.ustron.pl
- Miejska Informacja Turystyczna, ul. Sanatoryjna 7, tel. 33 854 20 25

WĘGIERSKA GÓRKA

- Punkt IT, oś. XX-lecia II RP 12 (budynek Hali Sportowej), tel. 33 864 02 09, fax 33 864 15 01 w.112, tel. 33 864 21 87, pitwg@wp.pl, www.wegiarska-gorka.opg.pl

WISŁA

- Centrum Informacji Turystycznej, pl. B. Hoffa 3, tel. 33 855 34 56, fax 33 855 29 95, promocja@wisla.pl, www.wisla.pl
- Centrum Rezerwacji Noclegów IT, ul. Wodna, tel./fax 33 855 21 67, 664 035 767, 664 035 984, wistour@wistour.pl

ZABRZE

- Punkt Informacji Miejskiej, pl. Dworcowy 5, tel. 32 370 29 81, mosimet@tlen.pl, it.zabrze@gmail.com, www.um.zabrze.pl

ZAWIERCIE

- Centrum Informacji Miejskiej, Centrala Jurajskiej IT, ul. Piastowska 1, tel./fax 32 672 43 31, centrala@jura-it.pl, www.jura-it.pl
- Informacja Turystyczna Zawiercie Kiosk PTTK, ul. 3 Maja, tel. 32 678 39 93, fax 32 672 18 41, pttk.zawiercie@neostrada.pl

ZŁOTY POTOK

- Punkt IT Muzeum Regionalne im. Z. Krasińskiego, ul. Kościuszki 11, tel. 34 329 11 62, www.janow.pl

ZREBICE

- IT Agroturystyka Folwark Zrebice, ul. Główna 17, tel. 34 328 62 28, 605 532 097, biuro@folwark-zrebice.pl, www.folwark-zrebice.pl

ŻORY

- Punkt Informacji Miejskiej, ul. ks. Klimka 4, tel. 32 434 48 82, 801 336 555, informacja@muzeum.zory.pl, www.zory.pl

ŻYWIEC

- Biuro Informacji Turystycznej, ul. Zamkowa 2, tel. 728 143 280, it@zywiec.pl, www.zywiec.pl

ATLAS ROWEROWY

Subregion Zachodni Województwa Śląskiego

Konsultacja: Paweł Tułodziecki

Wydawca:

Związek Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku, 44-200 Rybnik, ul. J. i F. Białych 7,
tel./fax: 32 42 22 446, www.subregion.pl

Realizacja:

Daunpol Sp. z o.o.

01-355 Warszawa, ul. Konarskiego 3

tel./fax: 22 664 37 20

www.daunpol-pilot.com.pl

Skład: Ewa Chmielewska

ISBN: 978-83-7475-501-6

Subregion Zachodni to obszar znajdujący się w południowo-zachodniej części województwa śląskiego składający się z sześciu powiatów: raciborskiego, rybnickiego, wodzisławskiego, Jastrzębia Zdroju, Rybnika i Żor, zamieszkały przez ponad 650.000 osób.

Chcemy Państwu pokazać, iż Subregion Zachodni Województwa Śląskiego posiada interesującą bazę turystyczno-rekreacyjną, ciekawe warunki przyrodnicze, a przede wszystkim kilkaset kilometrów tras rowerowych umożliwiających atrakcyjne i aktywne spędzenie wolnego czasu.

Logo naszego regionu tworzą cztery kolory. Każdemu z nich przypisaliśmy jeden rodzaj atrakcji turystycznych opisanych w przewodniku. Kolorem żółtym oznaczyliśmy turystykę sakralną i pielgrzymkową, zielonym ukazującą piękno przyrody, niebieskim dziedzictwo kulturowe, zaś czarnym zabytki techniki.

Zapraszamy do lektury i zwiedzania.

Węzły turystyczne w regionie

Racibórz

Punkt węzłowy zlokalizowany został na Placu Długosza i znajduje się ok. 50 m od Miejskiego Centrum Informacji. Na Placu Długosza znajduje się duży parking. Obok parkingu znajduje się skwer im. Ks. Pieczki wraz z dużą fontanną oraz ławeczkami.

Racibórz położony jest na polsko-czeskim pograniczu, w pobliżu Bramy Morawskiej. To najstarszy ośrodek miejski województwa śląskiego, z bogatym dziedzictwem kulturowo-historycznym. Ponad tysiącletnia historia zapisała się zabytkami architektury i sztuki z prawie wszystkich epok. Część z nich, zachowana do dziś, stanowi o szczególnym kolorystycznym miastu. Racibórz otacza unikalna przyroda, której zachowaniem zajmuje się utworzone przez Polską Akademię Nauk, pierwsze na Śląsku Arboretum. Warto również wspomnieć o przepięknym leśno-stawowym rezerwacie przyrody Łęczczok, stanowiącym fragment Cysterskich Kompozycji Krajobrazowych. Unikalnej przyrody nie brakuje również w centrum miasta, którego ozdobą jest najdłuższa w Europie „aleja leśniczyny tureckiej”.

W raciborskim muzeum, zobaczyć można takie osobliwości jak najstarszy w Polsce późnogotycki piec kaflowy z końca XV w., odnaleziony na terenie piastowskiego zamku. Szczególną atrakcją muzeum

Racibórz — starówka miejska.

jest mumia Egipcjanki sprzed ponad 2000 lat, przywieziona do Raciborza w połowie XIX w., a poddominikański kościół obecnie siedziba muzeum, stanowi największą w Polsce nekropolię Czeskich Przemysławów.

Na terenie zamku piastowskiego datowanego na XIII w. podziwiać można kaplicę zamkową - perłę górnośląskiego gotyku, porównywaną często do paryskiej Saint Chapelle. Mniej znanym faktem z historii jest to, że właśnie w Raciborzu zapisano uchodzące za najstarsze z zachowanych i napisanych w języku polskim zdań: „gorze szą nam stało” czyli „Gorzej się nam

Racibórz — rynek.

stało”, datowane na I poł. XIII w. Te słowa, wypowiedział Książę Henryk Pobożny, w obliczu klęski w bitwie z Tatarami pod Legnicą. W 1241 r. gród raciborski dwukrotnie stawiał czoła nawałnicy tatarskiej, której uległ nawet Kraków!

Jeśli szukasz miejsca przyjaznego, spokojnego i pięknego to na pewno znajdziesz je w Raciborzu, który ma wiele zalet miasta, a nie ma jeszcze jego wad. Turystów i podróżnych przywita tutaj dobrze przygotowana baza hotelowa, smaczna kuchnia z miejscowymi specjałami i dobre zaplecze kulturalno – rozrywkowe i rekreacyjne – sportowe. Wszystkich uprzejmie zapraszamy, a tych, którzy zdecydują się odwiedzić Racibórz, zapewniamy o niekończącej się serdeczności i gościnności jego mieszkańców.

Jastrzębie Zdrój

Punkt węzłowy znajduje się na Dworcu Autobusowym przy ulicy Północnej obsługującym komunikację miejską oraz międzymiastową (m.in. linie MZK, PKS i Drabas). Jest to nowoczesny obiekt, w którym znajduje się poczekalnia, bufet, punkty sprzedaży biletów oraz toalety. W ramach kompleksu wyodrębniono postój taksówek oraz parking. Dworzec usytuowany jest w centrum Jastrzębia Zdroju, w pobliżu obiektów gastrono-

Jastrzębie Zdrój — Park Zdrojowy.

micznych, nowej galerii handlowej i supermarketu, innych parkingów, a także siedziby Miejskiego Ośrodka Kultury (m.in. galeria, kino). Przez drogę dojazdową do obiektu przebiegają dwie trasy rowerowe: żółta oraz niebieska, które łączą się z pozostałymi ścieżkami. W niedalekiej odległości od dworca znajduje się całodobowy kiosk informacyjny (Urząd Miasta, Al. Piłsudskiego 60).

Jastrzębie Zdrój usytuowane jest w południowej części Wyżyny Śląskiej na Płaskowyżu Rybnickim. Południowo-zachodnia granica Miasta jest jednocześnie granicą Polski z Republiką Czeską. Ziemię jastrzębską charakteryzuje bogata rzeźba terenu, urozmaicony, miły dla oka krajobraz, piękne jary, a także malownicze dolinki, pagórki i zagajniki.

Prawa miejskie Jastrzębie Zdrój uzyskało dopiero w 1963 roku, ale pisemne wzmianki o leżącej tu osadzie pochodzą z XIV wieku. Na kartach historii Miasto zapisało się jako słynne uzdrowisko oraz miejsce, gdzie w 1980 roku podpisano, trzeci po Gdańsku i Szczecinie protokół ugody społecznej, tzw. „Porozumienia Jastrzębskie” otwierające drogę do przemian politycznych i gospodarczych w Polsce.

Jednym z piękniejszych zakątków Miasta jest dzielnica Zdrój z inte-

Jastrzębie Zdrój — zabytkowa dzielnica Zdrój.

resującym budownictwem uzdrowiskowym, wkomponowanym w rozległe tereny parkowe. Odnowione zabytkowe pensjonaty i sanatoria służą do dziś mieszkańcom miasta, a także studentom i twórcom kultury, pełniąc nowe funkcje. Wyjątkowo atrakcyjnym miejscem, które szczególnie warto odwiedzić, jest Park Zdrojowy z połowy XIX wieku, figurujący w rejestrze zabytków klasy A.

Jastrzębie Zdrój — Basen Letni

Do atrakcji przyrodniczych Miasta można zaliczyć również kompleks leśny „Kyndra” w południowo-wschodniej części Miasta ze starodrzewem grądowym i pozostałościami puszczy karpackiej, park przy hotelu „Dąbrówka” z pomnikowymi lipami drobnolistnymi oraz grupowym pomnikiem przyrody (sześcioma kasztanowcami), a także pojedyncze egzemplarze drzew liściastych o charakterze pomnikowym we wschodniej i południowej części Jastrzębia Zdroju.

Na uwagę zasługują również zabytkowe obiekty sakralne i architektoniczne oraz miejsca o znaczeniu historycznym.

W granicach Jastrzębia Zdroju wyzna-

czonych jest blisko 78 km tras rowerowych biegnących w różnych kierunkach i łączących Miasto z większością sąsiadujących gmin zarówno po stronie Polski jak i Czech. Przez Miasto przebiegają międzynarodowe szlaki rowerowe (9N, 126Y, 24C, R4, 13Z). Turystyczne przejście graniczne Jastrzębie Zdrój – Ruptawa – Petrovice u Karvine-Kempa, dzięki nowej ścieżce rowerowej, pozwala na odwiedzenie południowych sąsiadów zarówno pieszo, jak i na rowerze. Szczegółowe informacje na temat rajdów rowerowych oraz szlaków turystycznych można znaleźć na stronie internetowej Miasta www.jastrzebie.pl oraz Jastrzębskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego www.jasnet.pl/pttk. Możliwe jest też skorzystanie z przeznaczonego do ruchu pieszego i rowerowe-

Włodzisław Śl. —widok na starówkę z lotu ptaka.

go Turystycznego Przejścia Granicznego Jastrzębie Zdrój-Ruptawa – Petrovice u Karvine-Kempa, gdzie powstaje nowa ścieżka rowerowa.

Szczegółowe informacje na temat rajdów rowerowych oraz szlaków turystycznych można znaleźć na stronie internetowej Jastrzębskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Wodzisław Śl.

Punkt węzłowy znajduje się na ulicy Bogumińskiej. Na miejscu znajduje się parking, kawiarnia, hotel, zaplecze sportowe i rekreacyjne – stadion, boiska, korty tenisowe, minigolf, fitness – klub.

Wodzisław Śląski (ok. 50 tys. mieszkańców, 49,6 km² powierzchni) stolicą Powiatu Wodzisławskiego, położonym w południowo - zachodniej części województwa śląskiego, 17 km od przejścia granicznego z Republiką Czeską w Chałupkach, na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych. Jest pierwszym dużym miastem leżącym przy drodze krajowej łączącej przejście drogowe w Chałupkach z centrum konurbacji górnośląskiej - Katowicami i dalej z Warszawą. Wodzisław Śląski jest centralnie położony pomiędzy ośrodkami miejskimi, z którymi łączą go drogi wojewódzkie - Rybnikiem, Raciborzem, Jastrzębiem Zdrojem, Żorami i Cie-

Wodzisław Śl. — Baszta Rycerska.

szynem. W przyszłości w pobliżu miasta przebiegać będzie autostrada A-1.

W mieście działa wiele organizacji i instytucji kulturalnych, w tym między innymi: Wodzisławskie Centrum Kultury, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna wraz z podległymi filiami, muzeum, świetlice miejskie OSP, chóry Polskiego Związku Chórów i Orkiestr. Miasto Wodzisław Śl. słynie z organizacji imprez masowych, które gromadzą jednorazowo do dziesięciu tysięcy ludzi. Najpopularniejsze z nich to Dni Wodzisławia Śląskiego odbywają-

ce się w czerwcu oraz Pożegnanie Lata (impreza wrześniowa). Inne imprezy tego typu to Mikołaj na Rynku, Sylwester na Rynku, Noc Świętojańska.

Do dyspozycji mieszkańców miasta są obiekty rekreacyjne, takie jak kryta pływalnia, kąpielisko „Bala-ton” i Ośrodek

Wodzisław Śl. — Rynek.

Rybnik—rynek.

Jazdy Konnej w Kokoszykach. Na terenie miasta działa również oddział PTTK. Przez miasto przebiegają szlaki turystyczne: Wodzisław Śl. Jankowice Studzionka oraz Szlak Ewakuacji Więźniów Oświęcimskich. Biuro obsługi ruchu turystycznego – PTTK ul. Kubsza 15, tel. 32 455 32 58.

Rybnik

Rybnicki Punkt Węzłowy znajduje się na kompleksowo zmodernizowanym Placu Wolności – jednym z najbardziej charakterystycznych miejsc w Rybniku, zlokalizowanym w ścisłym centrum miasta. W centralnym punkcie placu, w budynku kas biletowych, znajduje się Punkt Infor-

Rybnik — Aeroklub

macji Miejskiej. Plac Wolności znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie rybnickiego rynku, u podnóża reprezentacyjnych schodów prowadzących do odnowionego Rybnickiego Centrum Kultury. Na Placu Wolności uwagę przechodniów zwracają efektowne fontanny, będące przedłużeniem wodnych kaskad płynących środkiem schodów.

Zlokalizowany na Placu Wolności punkt węzłowy jest świetną bazą wypadową do wielu interesujących miejsc zarówno w centrum miasta, jak i poza nim. Rybnik składa się z 27 dzielnic zamieszkałych przez ok. 140 tys. mieszkańców. Dzięki swojemu położeniu wśród wód i lasów,

Rybnik — Bazylika pw. św. Antoniego Padewskiego.

Rybnik — Przystań na Zalewie Rybnickim

Żory — Mażoretki.

zapewnia doskonale warunki do wypoczynku, sprawiając, że każdy znajdzie tutaj coś dla siebie – zarówno miłośnik różnego rodzaju sportów, amator rowerowych wycieczek, energiczny piechur jak i tęskniący za odrobiną lenistwa spacerowicz.

Żory

Miasto leży w południowej części województwa śląskiego, nieopodal granicy z Czechami i Słowacją, a także na skraju atrakcyjnych terenów rekreacyjnych Beskidu Śląskiego i Żywieckiego. Zlokalizowane jest przy ważnych ciągach komunikacyjnych: niedaleko międzynarodowej drogi A4 łączącej wschód z zachodem i przy budowanej autostradzie A1 łączącej południe z północą.

Żory usytuowane są na terenie jednego z czystszych ekologicznie i niezdegra-

Żory — ruiny huty „Waleska”.

dowanych obszarów Śląska, który jest oddalony od skupisk ciężkiego przemysłu. To tutaj zaczynają się granice Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”. Lasy, które wchodzą w jego skład, rozciągają się na przestrzeni kilkudziesięciu kilometrów od Żor aż do Raciborza. Miłośnicy rowerowych wycieczek znajdą w nich wiele szlaków do przemierzenia. Także zwolennicy pieszych spacerów znajdą coś dla siebie i to niedaleko od miasta. Po krótkiej leśnej wędrówce trafić można w sam środek tzw. Pojezierza palowickiego ciągu kilkunastu stawów założonych kilkaset lat temu przez cystersów. Jest to jeden z najbardziej urokliwych zakątków Śląska.

W punkcie węzłowym znajdują się stojaki rowerowe, ławki, sklepy z serwisem i częściami rowerowymi, restauracje oraz liczne ogródki gastronomiczne.

Żory — rynek.

Turystyka pielgrzymkowa

„Studzienka” w Jankowicach

Historia Studzienki jest ściśle związana z dziejami jankowickiego kościoła oraz z podaniem o księdzu Walentym. Początkowo w Studzienie znajdowało się tylko

źródło, którego woda zasłynęła w okolicy cudownymi właściwościami - miała nieść uzdrowienie w chorobach. Według legendy źródło to wytrysnęło w miejscu śmierci, a potem pochówku, księdza Walentego zamordowanego przez Husytów około 1430 roku. Pod koniec XIX wieku ksiądz Edward Bolik w podzięce za odzyskane zdrowie wybudował w Studzienie kaplicę ku czci Matki Boskiej, wzorowaną na kaplicy znajdującej się nad grotą w Lourdes we Francji (jednym z najbardziej znanych sanktuariów maryjnych na świecie). Uroczystego poświęcenia kaplicy dokonano 15 sierpnia 1895 roku. W jej wnętrzu umieszczono rzeźby Matki Boskiej z Lourdes oraz klęczącej przed nią Bernadetty Soubirous.

Kościół odpustowy pw. św. Krzyża w Gródczankach

Drewniany kościół zbudowany w 1667r. staraniem proboszcza Marcina Moslera, powiększony w 1743r., remontowany w latach 1965-66. W ołtarzu głównym barokowy obraz Chrystusa Ukrzyżowanego (wg tradycji znaleziony w cudownym źródle).

W Poniedziałek Wielkanocny z kościołka wyrusza barwna procesja konna – kontynuacja tradycji modlitwy o

dobre zbiory. Zwyczaj ten wywodzi się jeszcze z czasów pogańskich, kiedy konia wielbiono jako bóstwo i uważano, iż koń ciągnie po niebie słońce ze wschodu na zachód. Dlatego procesja zawsze zmierza ze wschodu na zachód.

Gródczanki — kościółek odpustowy.

Kościół paraf. pw. Trójcy Przenajświętszej w Palowicach

Zabytkowy drewniany kościół przeniesiony został w 1981 roku z Leszczyn do Palowic. Świątynię zbudowano w konstrukcji zrębowej w latach 1594-1595. Dach kościołka, ściany zrębu i skośne ściany wieży kryte są gontem. Nad nawą wzniesiono wieżyczkę na sygnaturkę. Wewnątrz świątyni zachował się renesansowy wystrój: bogato rzeźbiony ołtarz z XVII wieku z obrazem Trójcy Świę-

Jankowice — „Studzienka”.

Jankowice — kościół pw. Bożego Ciała.

też, XVII-wieczna ambona z malowidłami czterech Ojców Kościoła, obraz Koronacji NMP nad drzwiami do zakrystii. Adres: ul. Woszczycka, Palowice.

Kościół paraf. pw. św. Marii Magdaleny w Bełku

Kościół wzniesiony w XVIII w., orientowany, drewniany kościół w konstrukcji zrębowej na podmurówce z kamienia, z wieżą czołową w konstrukcji słupowej. Dach świątyni kryty jest gontem, ściany boczne posiadają przydaszki wspornikowe tzw. soboty.

Wewnątrz świątyni znajduje się wczesnobarokowy ołtarz główny z dwiema kwaterami dawnego tryptyku późnogotyckiego z ok. 1500r. Wokół świątyni znajduje się zabytkowy cmentarz z nagrobkami zmarłych między innymi z rodziny Baildon. Na cmentarzu rośnie grupa starych drzew z pomnikowym dębem szypułkowym. Znajduje się tam także kamienna rzeźba - Boża Męka z 1878r. Cmentarz otoczony jest murowanym parkanem z gontowym daszkiem. W ogrodzeniu, od strony cmentarza, umocowana jest żelazna kuna służąca w zamierzczłych czasach do wykonywania na złoczyńcach kary wystawienia na widok publiczny.

Kościół pw. Bożego Ciała w Jankowicach

Kościół zbudowany prawdopodobnie ok. 1670r. Fundatorem kościoła był hra-

bia Ferdynand Leopold Oppersdorf, który podjął decyzję o budowie świątyni za namową rybnickiego proboszcza ks. Krzysztofa Gownika. Kościół zbudowany jest z drewna na rzucie krzyża greckiego bez wieży - dzwonnicy. Kościół posiada trzy pseudobarokowe ołtarze z obrazami. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Ostatniej Wieczerzy

z początku XIX wieku, a nad nim drugi, przedstawiający Wniebowstąpienie Pańskie XVIII wiek). Ołtarz boczny (po prawej stronie od głównego) przedstawia obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa, a drugi po stronie lewej - obraz Matki Boskiej Szkaplerznej.

Do zabytkowego wyposażenia należą także późnorenesansowe tabernakulum z drugiej połowy XVII wieku oraz organy barokowe, znajdujące się na chórze muzycznym, które pochodzą z około 1700 roku. Organy ozdabiają skrzydła z rzeź-

Bełk — kościół pw. Marii Magdaleny .

Łaziska — kościół paraf. pw. Wszystkich Świętych.

bionymi popiersiami ośmiu apostołów. Niedaleko kościoła Studzienka - Sanktuarium Leśne.

Kościół św. Wawrzyńca w Ligockiej Kuźni

Kościół zbudowany w 1717r. przez cieślę Jakuba Sedlaczka z Gliwic. Drewniany, konstrukcji zrębowej z wieżą słupową, oszalowany, na wysokiej współczesnej podmurówce. Dach kryty gontem, wyposażenia wnętrza oryginalne, orientowany. Przeniesiony do Ligockiej Kuźni z Boguszowic w 1975 r.

Kościół paraf. pw. Wniebowzięcia NMP w Rudach

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rudach (2. poł. XIII w.) z cudownym obrazem Matki Bożej Rudzkiej, zwanej Pokorną, koronowanym przez papieża Jana Pawła II 17 czerwca 1999 r. w Gliwicach.

Kościół paraf. p.w. św. Katarzyny i MB Różańcowej w Rybniku

Kościół pochodzi z ok. 1543r. Powstał w Gierałtowicach dzięki fundacji Stanisława Dąbrówki, odnowiony w 1676r. Wybudowany został w konstrukcji zrębowej, wieża

słupowa z 1844r. Przy bocznych elewacjach soboty kryte gontem. Wewnątrz kościoła na stropie nawy i prezbiterium późnogotycka polichromia patronowa i ornamentalna. Przeniesiony z Gierałtowic do Wielopola w latach 1975-76.

Bazylika św. Antoniego w Rybniku

Kościół neogotycki, orientowany, zbudowany wg projektu architekta Ludwika Schneidera w latach 1903 - 1907. Jest to najwyższa świątynia na Śląsku. W kościele zachowało się niemal kompletne neogotyckie wyposażenie wnętrza. W 1993r. papież Jan Paweł II nadał kościołowi św. Antoniego tytuł bazyliki mniejszej.

Kościół paraf. pw. św. Anny w Gołkowicach

Drewniany kościół Św. Anny z 1874 r. ul. 1 Maja 133, Gołkowice

Kościół paraf. pw. Wszystkich Świętych w Łaziskach

Kościół zbudowany prawdopodobnie w połowie XV w., orientowany, gotycki, przekształcony w epoce baroku. Korpus i prezbiterium kościoła wzniesione w konstrukcji zrębowej z belek na podwalinie z dębowych klinów, tzw. peckach,

Rybnik (dzielnica Wielopole) — kościół paraf. pw. św. Katarzyny

Pszów — obraz Matki Bożej Pszowskiej.

stanowiących ogromną rzadkość w drewnianym budownictwie sakralnym. Dach kościoła i ściany wieży podbite gontem. Wewnątrz świątyni znajduje się późnobarokowy ołtarz główny z XVIII w., a w nim rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z początku XVI w., pochodząca z dawnego tryptyku ołtarzowego wcześniejszego kościoła. Kilka lat temu podczas prowadzonych prac remontowych odkryto na ścianach kościoła polichromie pochodzące z początku istnienia. Odsonięte fragmenty malowidła przedstawiają sceny ze Starego i Nowego Testamentu oraz nie zidentyfikowane jeszcze kompozycje figuralne. We wnętrzu parkanu kamienny krzyż pokutny.

Golkowice — kościół paraf. pw. św. Anny.

Palowice — Kościół paraf. pw. Trójcy Przenajświętszej

Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Turzy Śl.

Do Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej - przybywają tysiące pielgrzymów z całej Polski, a także z zagranicy. Właśnie oni nazwali Turzę „Śląską Fatimą”. Taki tytuł przylgnął do tego miejsca i z pewnością nie jest on przypadkowy, lecz powstał spontanicznie w wyniku doznanych tu przeżyć i łask. Trzeba przyjechać do Turzy Śląskiej, aby naprawdę poczuć moc tego miejsca. Można tu odnaleźć spokój, którego każdy z nas tak bardzo potrzebuje, a jednocześnie wyprosić wiele łask za pośrednictwem Matki Boskiej Fatimskiej. Nie można sobie wyobrazić tego

Turza Śl. — Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej

*Jastrzębie Zdrój — kościół parafialny
pw. św. Barbary i Józefa.*

Sanktuarium bez Nocy Pokuty i Wyna-grodzenia, Odpustów czy Dni Chorych. Rzesze wiernych przybywają tu, aby uczestniczyć w tych nabożeństwach. Dziękują oni za otrzymane łaski, pro-szą o dalsze, a także przepraszają Boga, przez modlitwę różańcową, za liczne zniewagi i grzechy. Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej jest miejscem szcze-gólnych łask, dlatego tak wielu wiernych tu przybywa. Serdecznie i gorąco zapra-szamy do odwiedzenia Sanktuarium w Turzy Śląskiej.

Kalwaria Pszowska

W odległości ok. 3 km od centrum Pszo-wa, na pagórkowatym terenie znajduje się Kalwaria Pszowska. Obejmuje ona rozległy obszar, na którym rozlokowa-nych jest wśród wysokich drzew czter-naście murowanych kapliczek, utrzyma-nych głównie w stylu neobarokowym, poświęconych poszczególnym stacjom Drogi krzyżowej Jezusa Chrystusa. We-wnątrz każdej kapliczki znajduje się na mniejsze ołtarzowej grupa figuralna, przedstawiająca przypisaną danej stacji scenę z męki Zbawiciela w drodze na Golgotę. W 1907 roku powstały pierw-sze kaplice drogi krzyżowej staraniem ks. proboszcza Brunona Łaski. W latach

następnych ze zmiennym szczęściem kontynuowano dzieło. Dopiero kolejny proboszcz pszowski kanonik Mikołaj Knosala wybudował pozostałe kaplice. Projektantem i wykonawcą był miejsco-wy mistrz budowlany Walenty Maciejek. Uroczyste poświęcenie kaplic nastąpiło 1 września 1929 roku.

Kościół paraf. pw. św. Barbary i Józefa w Jastrzębiu Zdroju

Zbudowany w pierwszej połowie XVII w., przeniesiony na obecne miejsce w 1794r. z Jedłownika. Jest to budowla drewniana składająca się z konstrukcji zrębowej oszalowanej deskami. Prezbiterium jest krótkie, zamknięte trój-bocznie z przylegającą zakrystią. Nawa i prezbiterium przykryte są sklepieniami kolebkowymi. Ściany wieży oraz dach pokryte są gontem. W kościele warto przyjrzeć się barokowym rzeźbom Chry-stusa Ukrzyżowanego, Matki Boskiej, św. Jana Ewangelisty oraz wizerunkowi czterech ewangelistów umieszczonemu na ambonie, pochodzącemu najpraw-dopodobniej z XVII w. W kościele po przenosinach dokonano wielu zmian np. usunięto dwa boczne ołtarze, zmie-niono całkowicie wygląd ołtarza głów-nego, osadzono kościół na betonowym cokole, zatem wygląd kościoła na dzień dzisiejszy znacznie odbiega od tego sto-jącego niegdyś w Jedłowniku.

Pszów — Kalwaria Pszowska

Spotkania z przyrodą

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich położony jest w południowo – zachodniej części województwa śląskiego i zajmuje wschodnią część Kotliny Raciborskiej

Spływ kajakowy Rudą.

oraz północne fragmenty Płaskowyżu Rybnickiego. Obfitość wód, zwłaszcza powierzchniowych, przyczyniła się do znacznego zróżnicowania warunków siedliskowych parku, a co za tym idzie do rozwoju wielu cennych gatunków flory i fauny. Wszechdostępna woda odgrywała również kluczowe znaczenie w gospodarce Cystersów.

Klasztor cystersów w granicach parku założono w Rudach w 1258 roku. Cystersi wypielniiali należycie swoje programowe

hasło „Ora et labora” (módl się i pracuj) przyczyniając się do podnoszenia kultury materialnej i duchowej tego regionu Śląska. Opactwo cysterskie, ulokowane z dala od miasta, pośród lasów i terenów rolniczych, nastawione było na wydajną gospodarkę rolniczą i leśną. Zakonnicy zajmowali się między innymi hodowlą ryb i pszczelarstwem. Posiadali własne smolarnie, kuźnie, fabryki kos i drutu, winnicę, bielarnię płótna, hutę szkła.

Do czasów dzisiejszych dotrwały liczne pamiątki dawnej działalności klasztoru - rozległe zabudowania opactwa, rozrzucone w okolicznych lasach leśniczówki i dworki myśliwskie, stawy hodowlane, kanały wodne, zespoły zabytkowych alei i wytyczone przez cystersów

dukty leśne.

Historycznym i turystycznym centrum parku krajobrazowego są właśnie Rudy. Można tu podziwiać wspomniany zespół klasztorno-pałacowy otoczony zabytkowym parkiem, uroczysko Buk, park Pod Dębem, szpitalik dr Rogera, system kanałów ze służą na rzece Rudzie, zespoły starych alei, liczne pomnikowe drzewa, lokomotywownię kolejki wąskotorowej. Wybitnie atrakcyjny turystycznie jest na terenie parku krajobrazowego tak-

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich.

Palowice — śródlęśne Stawy Łańcuchowe.

że rezerwat Łęczczok chroniący stawy założone przez cystersów w XIV wieku oraz Zalew Rybnicki z kilkoma ośrodkami sportów wodnych i stadniną koni w Stodołach.

Szata roślinna Parku Krajobrazowego ukształtowała się po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia plejstocenijskiego. Tworzyły ją prawie wyłącznie zespoły leśne. Do dzisiaj ekosystem leśny przetrwał głównie na terenach nieatrakcyjnych dla rolnictwa z powodu nieurodzajnych, piaszczystych gleb oraz w miejscach trudnodostępnych ze względu na zabagnienie lub niekorzystną rzeźbę terenu. Unikatowym zjawiskiem jest kilkanaście typów wydym, zawierających warstewki żwirowe, dokumentujące więcej w przeszłości huraganowe wiatry. W południowej części występują wody mineralne - solanki i wody siarczanowe. Natomiast rzeka Ruda, stanowiąca oś hydrograficzną parku, zaliczana jest do ciekawszych rzek meandrujących na terenie województwa.

Na obszarze Parku Krajobrazowego na szczególną uwagę zasługuje obecność: 46 gatunków dziko żyjących ssaków spośród 90 występujących w Polsce, 6 chronionych gatunków gadów spośród 9 występujących w naszym kraju, 15 gatunków płazów – w tym 10

chronionych, 249 gatunków ptaków oraz kilkaset gatunków bezkręgowców. Duża część tych zwierząt, według kryteriów „Czerwonej Księgi” opublikowanej przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i jej zasobów, zaliczono do gatunków wymierających lub narażonych na wymarcie.

Najbogatszym przyrodniczo terenem w obrębie parku jest kompleks leśno-stawowy „Łęczczok” w okolicach Raciborza, będący obecnie jedynym rezerwatem w granicach Parku. Z ciekawszych miejsc na tym terenie należy wymienić m.in. projektowany rezerwat przyrody Głębokie Doły położony między Książenicami i Ochajcem, który jest enklawą naturalnych lasów liściastych, wśród dominujących na Płaskowyżu Rybnickim lasów sosnowych, oraz projektowane użytki ekologiczne: Meandry rzeki Rudy poniżej Rybnika Stodół, Kencierz między Gortawicami i Żorami, Starorzecze przy klasztorze w Rudach oraz łąki trzęślicowe w Małej Nędzy i w Lyskach - jedyne w parku naturalne stanowiska kosańca syberyjskiego.

Arboretum Bramy Morawskiej

Arboretum to rodzaj ogrodu botanicznego, w którym dominują drzewa i krzewy. Poza rodzimymi gatunkami roślin w arboretach sadzone są także gatunki egzotyczne pochodzące z podobnych stref klimatycznych. Tak jak we wszystkich ar-

Racibórz — Arboretum Bramy Morawskiej.

boretach na świecie, również w polskich arboretach gromadzi się okazy o znanym pochodzeniu, podobnie jak utrzymuje

Belsznica — Ośrodek jazdy Konnej „Kasztanka”

się szlachetne rasy zwierząt mające swój udokumentowany rodowód.

Las Obora położony jest w unikatowej pod względem wartości przyrodniczej okolicy Bramy Morawskiej. Nie bez znaczenia jest fakt, że leży on na południowo-zachodnim krańcu Parku Krajobrazowego - „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”, czyli na terenie objętym ochroną prawną i w bezpośrednim sąsiedztwie jednego z najwartościowszych rezerwatów w Polsce - Rezerwatu Leśno-Stawowego „Łęczczok” oraz niedaleko od Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Wielikąt”.

Arboretum zlokalizowane jest w korytarzu ekologicznym o międzynarodowym znaczeniu - tzw. Pradolinie Górnej Odry. Dlatego utworzono na tym obszarze ogród botaniczny drzew i nadano mu nazwę „Arboretum Bramy Morawskiej”. Arboretum zajmuje cały obszar lasu Obora i położone jest we wschodniej części Raciborza po prawej stronie Odry. Patrząc w tym kierunku od strony miasta, widzimy malowniczo zalesione wzgórza. Obszar ten wybitnie nadaje się do powiązania zadań dotyczących ochrony przyrody z metodami efektywnego pomnażania jej zasobów.

Arboretum, podobnie jak całe miasto Racibórz, leży w niewielkim oddaleniu od Bramy Morawskiej. Takie usytuowanie miało i wciąż ma duży wpływ na naturalne bogactwo gatunkowe roślin występujących w tym lesie i w jego najbliższym sąsiedztwie. Znany jest bowiem z literatury botanicznej fakt wędrówki

wielu gatunków roślin z południa na północ i odwrotnie tym obniżeniem terenu. Na szatę roślinną Arboretum ma też niebagatelny wpływ duże urozmaicenie gleb i stosunków wodnych, a także bardzo łagodny klimat i żyzność siedlisk.

W Lesie Obora tworzony jest ogród botaniczny, wytyczono ścieżki dydaktyczne oraz spacerowe. Znajduje się tutaj mini-zoo, ścieżki zdrowia, tor saneczkowy, park linowy. Bardziej dociekliwi odnajdą tutaj również resztki umocnień z czasów powstańczych oraz ponemieckie okopy i betonowy bunkier.

Wędrując po Oborze możemy też natrafić na trzy skupiska kurhanów. Podczas prowadzonych w tym miejscu wykopalisk znaleziono między innymi kości i fragmenty ceramiki, z których udało się zrekonstruować trzy naczynia, wszystkie z ornamentyką. Cmentarzysko datowane jest na okres od przełomu V/VI do VIII w. Przy Arboretum znajduje się także kamping i kąpielisko Ośrodka Sportu i Rekreacji w Raciborzu.

Graniczne meandry Odry

Nieuregulowane odcinki wielkich rzek, które swobodnie, bez ingerencji człowieka, kształtują własne koryta, stanowią pod względem przyrodniczym i krajobrazowym coraz większa rzadkość. W szerokiej dolinie rzeki, położonej pomiędzy przejściem granicznym Chałupki/Bohumin a ujściem Olzy, można zobaczyć swobodnie przemierzającą się w zakolach rzekę, z powstającymi i znikającymi bocznymi odnogami, wyspami, wyrwami brzegowymi i łachami piasku.

Ten niewielki fragment doliny jest obecnie jednym z dwóch ostatnich odcinków, gdzie zachowały się jeszcze dynamiczne, zbliżone do naturalnych, procesy tworzące koryto rzeki.

Obok aktywnego cieku ze swobodnymi zakolami (meandry), istnieją także stare odnogi rzeki na różnym etapie wypłyca-

nia. W samym cieku przeplatają się odcinki wody bystrej i wolno płynącej. Za leżącymi w rzece, powalonymi drzewami, tworzą się plosa wymyte przez wodę. Na brzegach odkładają się ławice żwiru, piasku lub mułu.

Meandry Odry, które znajdują się na terenie gminy Krzyżanowice między Chałupkami i Zabelkowem są wyjątkowe, ponieważ występuje tu kilka rzadkich zbiorowisk roślinnych chronionych w skali europejskiej. Są to między innymi lasy nadrzeczne z olszą czarną i jesionem, łągi wierzbowo-topolowe i fragmenty wilgotnych łąk. W okolicach meandrów potwierdzono występowanie ponad 126 gatunków roślin.

Z wilgotnymi łąkami w okolicach meandrów związany jest motyl modraszek *nausitous*. Na obszarze meandrów granicznych Odry stwierdzono występowanie motyla czerwoczyka *nieparka*. W lasach łęgowych, gdzie jest wystarczająca ilość starych i obumierających drzew, znaleziono chrząszcza pachnicę dębową i silną populację zgniotka cynobrowego. W odnogach rzecznych żyją różanka i piskorz. W stałych i tymczasowych zagłębieniach rozmnaża się kumak górski. Wyrwy brzegowe stwarzają dobre warunki do gniazdowania zimorodka i jaskółki brzegówki. Brodziec piskliwy oraz sieweczka rzeczna budują gniazda w osadach żwirowych. Gniazda buduje tu również trzczyk nurogęs. W meandrach żyje bóbr europejski i wydra.

Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska

Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska tworzą zespół przyrodniczo-krajobrazowy. W skład zespołu wchodzi gospodarstwo rybackie złożonego z 9 większych i kilkunastu mniejszych stawów. Brzegi większości stawów porośnięte są wąskim pasem szuwarów trzcinowych, które tylko na niektórych mniejszych stawach tworzą większe łany. Część grobli obsadzona jest drzewami liściastymi, wśród których spotyka się także stare okazy. W Lesie Tworkowskim dominują zbiorowiska gładowe i łęgowe z bogatym runem o naturalnym charakterze.

Podstawą typowania tego obszaru jako ptasiej ostoi jest występowanie dwóch gatunków łęgowych bączka i podgorzałki. W okresie pozalęgowym uwagę zwracają duże koncentracje czapli białej łąbiedzia krzykliwego, siewki złotej oraz bataliona. Stawy Wielikąt to drugie w kraju miejsce regularnego gniazdowania hełmiatki. Obszar gospodarstwa rybackiego stanowi terytorium łowieckie pary bielików.

Rezerwat Łęzczok

W granicach rezerwatu znajduje się kompleks ośmiu pocysterskich stawów rybnych istniejących tu już od XIII w. Gospodarka rybicka została tu rozwinięta przez cystersów, którzy osiedlili się w pobliskich Rudach Wielkich w XIII w. i rozpoczęli powiększanie stawów oraz budowę grobli.

Brzegi stawów porośnięte są szuwarami trzcinowymi i pałkowymi, a miejscami

Chałupki — Graniczny Meander Odry.

Lubomia — Stawy Wielikąt.

także turzycowymi. Toń wodna niektórych stawów zajęta jest przez dobrze wykształcone zespoły makrofitów, w tym rzadkie zespoły kotewki orzecha wodnego i salwinii pływającej. Kompleks stawów otoczony jest przez las o naturalnym charakterze, złożony z łągów przechodzących w zbiorowiska łąkowe.

W rezerwacie żyją m.in. sarny, lisy, zające. Bytuje tu ponad 210 gatunków ptaków, z czego 121 łągowych. Ocenia się, że pod względem liczby gatunków ptaków rezerwat zajmuje drugie miejsce w Polsce po Stawach Milickich. Szczególne miejsce w awifaunie rezerwatu mają gniazdujące tu ptaki wodno-błotne, co powoduje, że Łęczok został zaliczony do obszarów o szczególnym znaczeniu dla ptaków wodno-błotnych w Polsce.

Nędza — Rezerwat Łęczok.

Spotkać tu można bociana czarnego, kanię czarną, perkoza, trzmielojada, kormorana, orlika krzykliwego i gęś gę-gawkę.

Jedną z najcenniejszych wartości przyrodniczych rezerwatu są stare aleje nagrobkowe powstałe co najmniej dwieście kilkadziesiąt lat temu.

Na groblach rośnie wiele okazałych, starych drzew tworzących aleje: Dębowa, Grabowa i Aleję Husarii Polskiej. Są one miejscem życia wyjątkowo licznych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, w tym wielu chronionych. W alejach tych udokumentowano obecność kilkuset okazów drzew o wymiarach pomnikowych.

Na terenie Łęczoka znajduje się też jeden z obiektów zabytkowych gminy, wpisany do rejestru zabytków. Jest nim dworek myśliwski, usytuowany pomiędzy stawami w południowej części rezerwatu. Został zbudowany przez właściciela dóbr Babice około 1783 roku. Po wojnie mieściła się w nim gajówka, jednakże obecnie budynek stoi opuszczony i jest zdewastowany.

Przez teren rezerwatu przechodzą również dwa długodystansowe szlaki turystyczne: Szlak Husarii Polskiej z Będzina do Krzanowic, upamiętniający przemarsz wojsk króla Jana III Sobieskiego na Wiedeń, oraz Szlak Polskich Szkół Mniejszościowych.

Turystyka kulturowa

Pocysterski Zespół Klasztorno - Pałacowy w Rudach

Rudy — Pocysterski Zespół Klasztorno-Pałacowy.

Klasztor cystersów w granicach parku założono w Rudach w 1258 roku. Cystersi wypełniali należycie swoje programowe hasło „Ora et labora” (módl się i pracuj) przyczyniając się do podnoszenia kultury materialnej i duchowej tego regionu Śląska. Opactwo cysterskie, ułożone z dala od miasta, pośród lasów i terenów rolniczych, nastawione było na wydajną gospodarkę rolną i leśną.

Zakonnicy zajmowali się między innymi hodowlą ryb i pszczelarstwem. Posiadali własne smolarnie, kuźnice, fabryki kos i drutu, winnicę, bielarnię płótna, hutę szkła.

Do czasów dzisiejszych dotrwały liczne pamiątki dawnej działalności klasztoru - rozległe zabudowania opactwa, rozrzucone w okolicznych lasach leśniczówki i dworki myśliwskie, stawy hodowlane,

kanaly wodne, zespoły zabytkowych alei i wytyczone przez cystersów dukty leśne.

Ruiny Zamku w Tworkowie

Ruiny tworkowskiego zamku usytuowane są w północno-zachodniej części wsi, na skarpie ponad korytarzem rzeki Psiny. Otoczone są częściowo nawodnioną fosą.

Jest to dawna rezydencja renesansowa rodziny Wodnickich, a później Wieczów, wzniesiona prawdopodobnie w II połowie XVI wieku na fundamentach zamku średniowiecznego. Kres świetności zamku położył pożar, który wybuchł w nocy z 8 na 9 stycznia 1931 roku. Ogień strawił cały budynek łącznie z wieżą zegarową. Nikt nie podjął wysiłku jego odbudowy, a niedługo później podczas trwających 3 tygodnie działań wojennych w marcu 1945 roku zamek został ponownie spalony.

Do naszych czasów zamek dotrwał jako ruina. Obecnie możemy zobaczyć odsłonięte wypalone mury, resztki wieży oraz renesansowe portale. W skrzydle wschodnim i zachodnim w dolnych partiach widoczne są wątki murów o gotyckim układzie cegieł, a w partiach górnych - fragmenty pochodzące z okresu budowy renesansowej. W pomieszczeniach przyziemia częściowo zachowały

Tworków — ruiny zamku.

się sklepienia kolebkowe z lunetami. W jednym z pomieszczeń skrzydła zachodniego widać pilastrowe podziały ścian ze śladami skromnej dekoracji stiukowej z II połowy XVII wieku. W zewnętrznej elewacji skrzydła wschodniego pozostały cztery okna w obramieniach kamiennych sfazowanych, otoczone resztkami dekoracji sgraffitowej o motywach roślinnych z II połowy XVI wieku.

Do dzisiaj pozostały po nim jedynie ruiny, świadczące o jego dawnej świetności. Obowiązuje zakaz wstępu na teren ruin.

Krowiarki — ruiny zamku.

Zamek Książąt Raciborskich

Murowany zamek został wzniesiony przez księcia piastowskiego, Przemysława (1260-1306), w latach 1281-1287 w miejscu gdzie dawniej stał gród drewniano-ziemny. Jest przykładem zamku nizinnego. Gród wraz z zamkiem był siedzibą władców, ośrodkiem administracyjnym oraz pełnił rolę strażnicy granicznej państwa Polskiego. Rozmach budowli, układ komnat, akcenty dekoracyjne nadały mu

charakter pałacowy. W XVI w. wzniesiono przy zamku browar, a na początku XVII w. gorzelnię, pod koniec XVIII w. powstała nawet fabryka ceramiki. W XIX w. w kom-

natach zamkowych urządzono biura zarządu domeny cesarskiej. Na skutek poczyniń w XVII w. oraz działań wojennych w 1945 zamek popadł w ruinę.

Pałac i park w Krowiarkach

Zdecydowanie najatrakcyjniejszym zabytkiem gminy Pietrowice Wielkie jest pałac w Krowiarkach. Powstał on w 1826 roku na miejscu poprzedniego drewnianego pałacu, który pochodził z XVII wieku,

a wznosił go Ernest Joachim Strachwitz. W latach 1852-77 nastąpiła przebudowa pałacu oraz powstał park. Pałac posiada m.in. skrzydło o charakterze secesyjnym, w którym można doszukać się stylów: neorenesansowego i neobarokowego. Pałac przetrwał wojnę w stanie nienaruszonym. Była tutaj Szkoła Aktywu Politycznego, a od 1947 roku Państwowy dom Dziecka i przedszkole. Od 1963 roku pałac przejął Szpital Rehabilitacyjno-Ortopedyczny.

Racibórz — Zamek Piastowski.

Jastrzębie — pałac.

W 1970 roku szpital opuścił pałac wraz z jego cennym wyposażeniem i rozpoczęła się okres niszczenia. Mimo przejścia w ręce prywatne nie podjęto żadnych środków, aby wyremontować tę piękną budowlę. Pałac posiada w podziemiach 30 piwnic, które tworzą swoisty labirynt, natomiast na parterze i piętrach znajduje się 115 sal, z których najbardziej znane to: brunatna sala, mauretańska, biała, bajkowa, które były bogato zdobione malowidłami, połączanymi malowidłami i rzeźbami.

Park w stylu angielskim założono w XVII wieku, a gruntownie przekształcono w latach 1852-77, a rozpościera się na przestrzeni 17,5 hektara. Do dzisiaj zachowano układ przestrzenny z osią widokową i polanami, a w drzewostanie można znaleźć wiele gatunków egzotycznych. Na terenie kompleksu pałacowego zachowały się wozownia i stajnia.

Pałac w Jastrzębiu

300 - hektarowy folwark od 1797 r. w Jastrzębiu był w posiadaniu mieszczańskiej rodziny Schramek, która pod koniec XIX stulecia tam wybudowała sobie siedzibę. Pałacyk, ostatnio pięknie odrestaurowany, położony jest w rozległym parku. Po wojnie mieściło

Modzurów — pałac.

się tu sanatorium. Od 1994 roku pałac znajduje się w rękach prywatnych.

Budynek sądu w Rybniku

Średniowieczny zamek książęcy wzniesiony na przełomie XII i XIII wieku. W latach 1223 – 1228 był siedzibą klasztoru siostr Norbertanek, prowadzących szkołę dla panien szlacheckie urodzonych. Obecna

późnobarokowo – klasycystyczna formę uzyskał po przebudowie pod koniec XIII w., wg projektu Franciszka Ilgniera. W 1842r. zamek stał się siedzibą Sądu Grodzkiego. Obecnie jest siedzibą Sądu Rejonowego.

Pałac w Modzurowie

Pałac budowany w duchu angielskiego neogotyku, w sąsiedztwie zabudowania dworskie, spichlerz przełomu XIX i XX w., pałac otoczony parkiem krajobrazowym z aleją grabową i egzotycznymi okazami drzew (założony ok. połowy XIX w.), w parku znajduje się mauzoleum późnoklasycystyczne z połowy XIX w. oraz kapliczka neogotycka z 1890r. Pałac został wybudowany przez von Königów, którzy od 1829 roku byli właścicielami majątku. W holu na uwagę zasługuje duży witraż z przewagą motywów roślinnych. W pałacu ma swoją siedzibę rolnicza stacja

hodowli roślin współpracująca ze Stacją Hodowli Roślin w Szalejewie.

Pałac w Krzyżanowicach

Pałac zbudowany został w 1700 roku przez hrabiego Jana Bernarda Praszma, a po jego śmierci w 1708 roku sprzedany baronowi Karolowi Gabrielowi von Wengerskiemu. 22 listopada 1775 roku pałac stał się własnością rodu Lichnowskich, którzy gruntownie go przebudowali około 1856 roku w stylu neogotyckim. Do chwili obecnej obiekt zachował zasadniczy kształt nadany mu podczas ostatniej przebudowy - wznosi się na planie rzutu prostokąta z trzema ośmiobocznymi basztami w narożach i wieżą od strony południowo-wschodniej, w której znajduje się kaplica. W Pałacu gościli m.in. Ludwik van Beethoven i Franciszek Liszt. W Pałacu znajduje się Dom Pomocy Społecznej kierowany przez Siostry Franciszkańki. Obiekt otoczony parkiem i murem wraz z zabytkową bramą.

Krzyżanowice — pałac.

Pałac w Kokoszycach

Barokowy pałac wzniesiony został w 1783 roku przez ówczesnego właściciela Kokoszyc. Jego ostatnim właścicielem był Gustaw von Ruffer, który pałac rozbudował w XIX wieku. Od 1923 roku w posiadaniu Kurii Diecezjalnej w Katowicach, obecnie Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny. Obok budynek dawnej willi wraz

z przylegającą do niej kaplicą z początku XX wieku. W imponującym parku znajdują się liczne drzewa pomnikowe oraz inne ciekawe okazy botaniczne.

Pałac w Chałupkach

Pałac, zwany także zamkiem, od niepamiętnych czasów stanowi charakterystyczną budowlę Chałupiek. Położony jest ok. 300 m od mostu na Odrze, otoczony niewielkim, ale uroczym parkiem. Pierwsze informacje na temat pałacu zawarte są w dokumencie wystawionym przez księcia opolskiego Jana, dla rycerza Pasko i pochodzą z 1373r. Określenie zamek wiernie oddaje pierwotny charakter tego obiektu, który spełniał funkcje obronne i otoczony był fosą. Obecnie wewnątrz znajduje się hotel oraz restauracja, brak ekspozycji do zwiedzania.

Baszta rycerska w Wodzisławiu Śl.

Wieża Romantyczna - neogotycka, znajdująca się w lesie podmiejskim na Gro-

Chałupki — pałac.

dzisku. Zbudowana w 1857 roku przez Edwarda Braunsa została odrestaurowana w 1991 roku staraniem Towarzystwa Miłośników Ziemi Wodzisławskiej i obecnie pełni rolę punktu widokowego. Obiekt ten został zniszczony przez pożar w 2004 roku i obecnie wymaga rekonstrukcji.

Pogrzebień — pałac.

Pałac Baildona w Pogrzebieńiu

Pałac w roku 1882 stał się posiadłością szkockiej rodziny von Baildon. W latach 1885-87 dworek został przebudowany we włoskim stylu willowym (renesansowym) i wyposażony w cenne białe marmurowe schody (przebudowa nadała mu cechy pałacu). Warto wspomnieć, że posiadłość wraz z pałacem należała w przeszłości do rodziny Larischów, których córka Luiza wyszła w 1815 r. za mąż za zamożnego śląskiego poetę epoki romantyzmu Josepha von Eichendorffa. W 1930r. pałac nabyło Zgromadzenie Salezjanów, a w 1946 roku przejęty został przez Siostry Salezjanki. Od tego czasu jest on ośrodkiem wychowawczym, placówką kulturalno - oświatową i centrum pomocy charytatywnej dla dzieci i młodzieży.

Pałac w Boryni

Malowniczo położony pałac został zbudowany w drugiej połowie XVIII wieku

w stylu klasycystycznym z silnymi wpływami późnego baroku. Jest to budynek murowany z cegły, na planie prostokąta, o piętrowej zabudowie. Na parterze budynku znajduje się obszerna sień. Okna pałacu są prostokątne, a na pierwszym piętrze zamknięte łukiem półkolistym. Dach jest mansardowy, pokryty dachówką. Budynek odnowiony ponad 15 lat temu, obecnie w bardzo dobrym stanie.

Pałac w Wojnowicach

Kompleks pałacowo - parkowy położony 7 km na południowy zachód od Raciborza. W skład kompleksu wchodzi pałac neobarokowo - klasycystyczny, zbudowany w latach 30tych XIX w. oraz 4,5 hektarowy park krajobrazowy pełny przyrodniczych atrakcji. Całość otoczona

Jastrzębie Zdrój — pałac w Boryni.

jest wysokim murem z cegły klinkierowej, z dwiema dużymi, żelaznymi bramami. Obiekt obecnie w rękach prywatnych, wykorzystywany do organizacji przyjęć i imprez plenerowych.

Wojnowice — pałac.

Muzeum Miejskie w Raciborzu

Muzeum gromadzi zabytki związane z przeszłością miasta i okolicy, związane z życiem codziennym mieszkańców - ich zajęciami gospodarczymi i zawodowymi, a także z organizacją czasu wolnego. Dotychczas zebrano wyposażenie śląskiej kuchni z I połowy XX wieku, liczne sprzęty wykorzystywane w gospodarstwie domowym - w tym także narzędzia rolnicze. Muzeum ujawnia życie towarzyskie w XIX wieku oraz ubiory noszone w tamtych czasach przez kobiety. W zbiorach znajduje się również kolekcja sztandarów oraz zbior cennych banknotów. Dział kultur pozaeuropejskich posiada kolorowe maski plemion afrykańskich. Wśród zgromadzonych eksponatów znalazły się biżuteria, statuetki, przedmioty codziennego użytku plemion zamieszkujących Afrykę. W jednej z trzech sal zorganizowano fragment zagrody obronnej. Ekspozycję uatrakcyjnijają wspomniane maski, rzeźby, ozdoby.

Wystawy stałe: „Odkrycia w kościele ss. dominikanek”. Wystawa jest prezentacją odkryć archeologicznych „in situ” w prezbiterium oraz eksponatów z badań pod nawą główną i kaplicą św. Dominika „W Domu Ozyrysa” - Na wystawie imitującej komorę grobową prezentowany jest zespół zabytków starożytnego Egiptu. „Sztuka dawna” Wystawa prezentuje rzeźbę i malarstwo po konserwacji od XV do XVIII wieku. „Cyna śląska” Ekspozycja przedstawia zbiór cyny śląskiej. „Rok obrzędowy nad Górną Odrą” - Wystawa przedstawia niektóre obrzędy doroczne i prezentuje towarzyszące im specjalne akcesoria i rekwizyty. „Dawne techniki dentystyczne”. Ekspozycja prezentuje przedmioty używane w stomatologii i

Racibórz— wystawa „Dawne techniki dentystyczne” w miejskim muzeum.

technice dentystycznej, „Śladami człowieka prahistorycznego”. „Racibórz w średniowieczu”. „Cmentarzysko ciepłotopu kultury łużyckiej w Samborowicach 1200 - 400 p.n.e.”

Dla zwiedzających Muzeum Miejskie otwarte jest: poniedziałek – nieczynne, wtorek – piątek w godz. 9.00 -16.00, sobota - niedziela w godz. 10.00 – 14.00. Bilet wstępu: normalny - 3 zł, ulgowy - 2 zł, przewodnik od grupy - 20 zł, lekcja muzealna - 1 zł. Fotografowanie, filmowanie - 5 zł

Adres: Racibórz, ul. Rzeźnicza 15, tel. (32) 415 49 01, www.muzeum.raciborz.pl, muzeum_raciborz@interia.pl

Muzeum Miejskie w Żorach

Muzeum gromadzi zabytki związane z przeszłością miasta i okolicy, związane z życiem codziennym mieszkańców - ich zajęciami gospodarczymi i zawodowymi, a także z organizacją czasu wolnego.

Dotychczas zebrano wyposażenie śląskiej kuchni z I połowy XX wieku, liczne sprzęty wykorzystywane w gospodarstwie domowym - w tym także narzędzia rolnicze.

Muzeum ujawnia życie towarzyskie w XIX wieku oraz ubiory noszone w tamtych czasach przez

Żory — dział kultur pozaeuropejskich w miejskich muzeum.

kobiety. W zbiorach znajduje się również kolekcja sztandarów oraz zbiór cennych banknotów. Dział kultur pozaeuropejskich posiada kolorowe maski plemion afrykańskich. Wśród zgromadzonych eksponatów znalazły się biżuteria, statuetki, przedmioty codziennego użytku plemion zamieszkujących Afrykę. W jednej z trzech sal zorganizowano fragment zagrody obronnej. Ekspozycję uatrakcyjniają wspomniane maski, rzeźby, ozdoby.

Ekspozycje stałe: „Dział historii i kultury regionu”. Dla zwiedzających Muzeum Miejskie otwarte jest: wtorek, środa - w godz. 10.00 - 14.00, czwartek, piątek, niedziela - w godz. 14.00 - 18.00, poniedziałek, sobota - nieczynne. Bilety wstępu: ulgowy 2 zł, normalny 3 zł, wtorek - wstęp wolny.

Adres: Żory, ul. Dolne Przedmieście 1, www.muzeum.zory.pl, tel. (32) 434 37 14

Muzeum Miejskie w Wodzisławiu Śląskim

Muzeum w Wodzisławiu Śląskim istnieje od 1971 roku. Stała ekspozycja w muzeum przedstawia historię i dzieje ziemi wodzisławskiej.

Muzeum organizuje również wystawy czasowe. Ekspozycje stałe: „Rybnicki Okręg Węglowy w pradziejach i średniowieczu”, „Z dziejów Wodzisławia 1922-1939”, „Dni walki i zwycięstwa”. Dla zwiedzających Muzeum Miejskie otwarte jest: poniedziałek - nieczynne, środa - w godz. 12.00 - 17.00, pozostałe dni - w godz. 10.00 do 14.00. Adres: Wodzisław Śląski, ul. Kubsza 2, tel. (32) 455 25 74.

Wodzisław Śl. — wystawa „Z dziejów śląskiego rzemiosła” w miejskim muzeum.

Muzeum Miejskie w Rybniku

Wystawy stałe: „Rybnik nasze miasto”, „Cechy rzemieślnicze w miastach Górnego Śląska (do 1939 r.)”, „Wyrobisko górnicze”. Dla zwiedzających Muzeum Miejskie otwarte jest: środy: 10:00 - 18:00, pozostałe dni: 10:00 - 14:00, soboty: wstęp bezpłatny, poniedziałki: nieczynne. Bilety wstępu: normalny - 4 zł, ulgowy/zbiorowy - 3 zł, karnet dla szkół (od osoby) - 6 zł, oprowadzanie grup (przewodnik) - 15 zł, Organizacja i przeprowadzenie lekcji muzealnej 25 zł, Odpłatność za oprowadzanie i lekcje muzealne pobierana jest również od grup uprawnionych do bezpłatnego wstępu i w soboty. Adres: Rybnik, ul. Rynek 18, tel. (32) 422 14 23, www.muzeum.rybnik.pl, muzeum@muzeum.rybnik.pl.

Rybnik — wystawa „Rybnik nasze miasto” w muzeum miejskim.

Zabytkowa Stacja Kolei Wąskotorowej w Rudach

W 1899 roku została uruchomiona linia kolejki wąskotorowej z Gliwic do Rud, półtora roku później oddano do użytku odcinek Rudy-Paproć. Najwięcej pasażerów korzystało z kolejki w latach pięćdziesiątych XX wieku. Potem, w wyniku rozwoju komunikacji autobusowej i samochodowej, liczba ta sukcesywnie malała. Przewozy pasażerskie zostały zawieszone w 1993 roku. Rok później fragment linii stał się własnością gminy Kuźnia Raciborska, co było początkiem powstania skansenu. Dzisiaj kolejka kursuje na trasie Rudy-Paproć, podróż w obie strony trwa około godziny.

Obiekt znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki. Jest to tematyczny, samochodowy szlak turystyczny o zasięgu regionalnym, obejmujący obiekty związane z dziedzictwem przemysłowym województwa śląskiego. Tworzy go 32 obiekty związane z tradycją górniczą i hutniczą, energetyką, kolejnictwem, łącznością, produkcją wody oraz przemysłem spożywczym. Intencją autorów projektu jest

zbudowanie, w oparciu o najważniejsze i najciekawsze pod względem walorów historycznych i architektonicznych obiekty poprzemysłowe w regionie, markowego produktu turystycznego. Docelowo Szlak Zabytków Techniki ma stać się najbar-

Rudy — zabytkowa stacja kolejki wąskotorowej.

dziej interesującą trasą turystyki industrialnej w kraju i jako jeden z głównych markowych produktów turystycznych województwa śląskiego charakteryzować region na turystycznej mapie Polski i Europy. Adres: Zabytkowa Stacja Kolei Wąskotorowej w Rudach ul. Szkolna 2, 47-430 Rudy, tel.: 0048 500 282 732, e-mail: kontakt@kolejkarudy.pl www.kolejkarudy.pl

Przejazdy: Rudy-Paproć-Rudy, wtorek-piątek, 12.00, 15.00, sobota, niedziela przejazdy od 11.00 do 18.00. Kolejka jeździ także na relacji Rudy-Stanica-Rudy w niedziele i święta 14.00, 16.00. Poniedziałek –nieczynne. Warunkiem przejazdu jest zebranie się minimum 10 dorosłych osób (80 zł). Przejazd może zostać odwołany ze względu na warunki pogodowe lub inne wydarzenia niezależne od organizatorów!

Rudy — przejazd wąskotorówką.

W sąsiadującej z Zabytkową Stacją szkole uruchomiono Schronisko Młodzieżowe (32 miejsca noclegowe w cenie od 10 do 15 złotych).

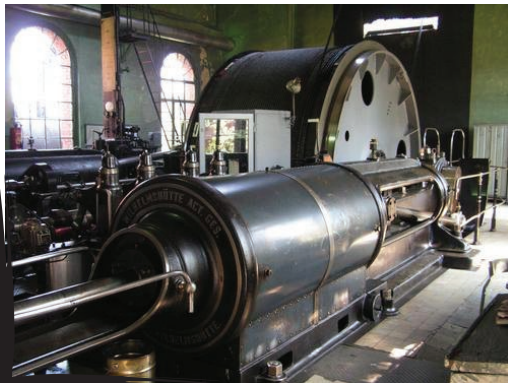
Zabytkowa Kopalnia „Ignacy” w Rybniku

Kopalnie, szyby czy hałdy na trwałe wpisane są w krajobraz Górnego Śląska. Obecna restrukturyzacja przemysłu spowoduje, że część kopalń zniknie z powierzchni ziemi. Niektóre obiekty posiadają jednak unikatowe walory historyczne lub krajo-
brazowe.

W wyniku rozpoczętej na początku lat 90-tych ubiegłego wieku restrukturyzacji górnictwa kopalnia Ignacy została wyłączona z eksploatacji. Obecnie spełnia funkcje szybów wentylacyjnych oraz regionalnej atrakcji turystycznej.

Chcąc uchronić od zniszczenia unikatowe obiekty i urządzenia w 1999 r., zawiązano Stowarzyszenie Zabytkowej Kopalni „Ignacy”, dzięki któremu utworzono Muzeum Tradycji Górniczych. Do najciekawszych obiektów znajdujących

się na terenie kopalni zalicza się wieżę ciśnień oraz dwie parowe maszyny wyciągowe szybów: Głowacki z roku 1900 oraz Kościuszko z roku 1920, które w znakomity sposób przedstawiają wysoki poziom ówczesnej techniki, fascynujący do dziś. Na terenie kopalni można zobaczyć również inne urządzenia niezbęd-

Parowa maszyna wyciągowa w kopalni „Ignacy”.

ne do funkcjonowania kopalni, a także wystawę poświęconą górnictwu węgla kamiennego.

W chwili obecnej dla potrzeb zwiedzających udostępniona jest jedynie powierzchnia kopalni. Trwają jednak starania, aby turystom umożliwić również obejrzenie podziemi na poziomach 400 i 600. Zabytkowa kopalnia Ignacy będzie z pewnością interesującą atrakcją turystyczną podczas wyprawy rowerowej na trasie zielonej 315. Obiekt znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki.

Adres: ul. Mościckiego 3 – dzielnica Niewiadom, tel. (32) 433 10 72, www.rybnik.pl/ignacy/, kopalniaignacy@interia.pl

Zwiedzanie zabudowy powierzchniowej odbywa się pod opieką przewodnika po uprzednim uzgodnieniu terminu zwiedzania. Koszt zwiedzania: 4 zł/osobę.

Górnicza sztolnia ćwiczebna w Wodzisławiu Śl.

Sztolnia jest wierną imitacją górniczego wyrobiska, ma długość kilkuset metrów i jest największym tego typu obiektem w Polsce. Sztolnie wyposażono w rurociągi przeciwpożarowe, posiadają wentyla-

Rybnik — zabytkowa kopalnia „Ignacy”.

cję, tamy wentylacyjne drewniane lub stalowe i inne niezbędne wyposażenie stosowane w podziemiach kopalni np. czynne urządzenia do drażenia wyrobisk i eksploatacji węgla w ścianie.

Sztolnia jest otwarta do zwiedzania cały rok, oprócz celów dydaktycznych sztolnia służy jako obiekt modelowy do zwiedzania podziemnych wyrobisk takich samych jakie znajdujemy w kopalni. Warunki zwiedzania są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Obiektem opiekuje się Powiatowe Centrum Kształcenia Ustawicznego w Wodzisławiu Śl.

Najwyższa w Europie hałda SZARLOTA w Rydułtowach

Osobliwością krajobrazu i dumą Rydułtów jest zlokalizowana przy KWK „Rydułtowy-Anna” hałda stożkowa skały płonnej. Jej wysokość względna sięga 132 m! Pierwotnie usypane były tu dwa stożki, lecz stożek nr 2 częściowo zlikwidowano. Zachowany stożek jest najwyższą hałdą nasypową w Europie. W 2007 roku hałdzie nadano nazwę Szarlota. Obecnie umieszczony jest na hałdzie podświetlony napis, głoszący wszem i wobec, że nosi ona imię „Szarlota”.

Zabytkowe ruiny huty „Waleska” i wieża „Gichta”

Zabytkowe ruiny huty Waleska położone są w lasach palowickich. Huta stała

Wodzisław Śl. — sztolnia.

niegdyś w nieistniejącym już dzisiaj przysiółku Łanuch koło Palowic. Pozostałość po hucie zwana Gichtą jest pamiątką rodzimego przemysłu hutniczego. Pierwsza kuźnica (hamernia) istniała w tym miejscu już w połowie XVIII wieku. Produkowano w niej żelazo sztabowe metodą prymitywnego wytopu z rudy darniowej. Zachowana do dziś ceglana budowla z kwadratową wieżą o czterech kondygnacjach, wybudowana w 1830 roku, ma 15 metrów wysokości.

Bienkowiec — Kuźnia Pana Sochy założona w 1702 r.

Piknik na rowerze? Proszę bardzo

Piknik to jedna z nieco zapomnianych tradycji. Szkoda. Przecież pozwala cieszyć się ciepłem i słońcem i zapomnieć o kłopotach. Siedzisz ze znajomymi na przykrytej kocem trawie, w zasięgu ręki chłodne napoje i zakąski. Aby piknik był udany, nie trzeba wyszukanych dań i specjalnego wysiłku. Generalnie zabieramy to, co nie wymaga podgrzewania ani wymyślnej zastawy.

„Marklowice - tropikalna wyspa”.

Czyżowice — Szwajcaria Czyżowicka.

- jajka na twardo,
- sosy np. tatarski i chili oraz musztarda,
- ogórki konserwowe lub inne pikle,
- różne rodzaje pieczywa,
- słodycze (cukierki, paluszki, herbatniki, ciasto drożdżowe),
- owoce (ale nie jagodowe),
- napoje (unikajmy słodkich),
- termos z herbatą, po obfitym posiłku wszyscy chętnie się napiją.

Do koszyka?

Właściwie można zabrać wszystko. Ale, po co? Tłuste mięsa czy ciastka z kremem łatwo się psują i są trudne w transporcie. Lepiej wybrać kanapki, ciastka, sałatki. Zabierz pieczywo, masło, umyte i pokrojone składniki kanapek i sałatek - warzywa, wędliny, sery i napoje.

Sprawdzone dania to:

- pieczony kurczak podzielony na porcje lub inne niezbyt tłuste mięso,
- paszteciki lub krokiety z różnymi farszami,
- zestaw warzyw i gotowe sałatki,
- pasty do chleba np. z białego lub żółtego sera,

Transport

Są proste rozwiązania, które pomogą się z tym uporać. Wiadomo, że jest żywność, której pod żadnym pozorem nie powinno się zostawiać poza lodówką przez dłuższy okres. W takim przypadku do-

Śląsk — Kraina wielu kultur

brze jest zaopatrzyć się w torbę termiczną. Do transportu pozostałych przysmaków wystarczy nam zwykły koszyk. Aby uniknąć niespodzianek w trakcie transportu, najlepiej zapakować produkty do plastikowych pojemników. Każdy z produktów zawijamy uprzednio w folię spożywczą. Produkty w sztywnych pudełkach układamy w koszu tak by nic się nie przesunęło i nie przewróciło podczas jazdy. Wystrzegajmy się siatek i reklamówek.

Czernica — ośrodek kultury „Zameczek”.

prawymy, ręczniki papierowe i serwetki, paczkę wilgotnych chusteczek, otwieracz do butelek, napoje i woda, torby na śmieci, preparat odstraszający komary i muszki.

Ocice — stadnina koni.

Dobre rady

Zapakuj jedzenie do koszyka w kolejności odwrotnej od spożywania. Najpierw zjedz pieczone mięsa i te produkty, które najszybciej się psują. Weź koszyk - zabezpieczysz jedzenie przed zgnieceniem.

Zabierz koniecznie:

Koce lub coś innego do siedzenia, sztućce i naczynia, deskę do krojenia, sól, pieprz, ewentualnie przy-

Podczas pikniku

Oprócz leniuchowania w pełnym słońcu na kocu zadbajmy o trochę ruchu, weźmy rakiety do badmintona, piłkę. Wymyślmy wcześniej gry i zabawy. Starajmy się unikać włączania muzyki, lepiej wsłuchać się w dźwięki przyrody. Jeśli ktoś nie potrafi się zrelaksować bez muzyki, niech zadba

o to by nie przeszkadzała ona innym osobom, które mogą w pobliżu chcieć odpocząć od miasta i hałasu.

Rybnik — 150-lecie kolei.

Rybnik —Zalew rybnicki.

Pamiętaj, po zakończeniu pikniku zostaw miejsce takim, jakim chciałbyś go zastać następnym razem.

Kapliczka w Bukowie.

Miejsce piknikowe w Bukowie

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Ośrodka Wypoczynkowego w Bukowie. W Poblżu mini ZOO. W Mini ZOO, możemy zobaczyć wiele ciekawych gatunków zwierząt, zarówno tych egzotycznych jaki i tych z naszej strefy klimatycznej. W tym małym ogrodzie zoologicznym prowadzi się też zależnie od potrzeb leczenia i

rehabilitację rannych zwierząt z okolicy. Każde zwierzę w Mini ZOO posiada swoją tabliczkę ze zdjęciem, nazwą polską i łacińską oraz rejonem występowania. Na terenie Mini ZOO znajdują się również Ośrodek Jazdy Konnej, Powozownia, Restauracja, Place Zabaw oraz Zbiór Starych Zegarów. Organizowane są tutaj imprezy okolicznościowe oraz festyny, na które przybywają tłumy ludzi. Zaplecze gastronomiczne pozwala nam na organizację masowych festynów jak i przyjęć zamkniętych takich jak przyjęcia weselne, urodzinowe itp. Adres: ul. Główna, Buków, www.minizoozubukow.pl, mini-zoo@bukow.pl, tel. (32) 454 40 29.

Miejsce piknikowe w Czernicy

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie zespołu pałacowo - parkowego „Zameczek” w Czernicy. Pięknie odremontowany, zabytkowy pałacyk z XIX w., w którym obecnie umieszczona jest placówka ośrodka kultury „Zameczek”. Wokół pałacu rozlega się park, w którym znajdują się pomniki przyrody tj. dąb szypułkowy

Samborowice — kapliczka przydrożna.

o obwodzie 336 cm i lipa drobnolistna o obwodzie 413 cm. Na terenie ośrodka znajduje się kawiarnia oraz poczta. Adres: ul. Wolności 41, Czernica.

Miejsce piknikowe w Czyżowicach

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie „Szwajcarii Czyżowickiej”. W pobliżu znajduje się restauracja Piknik Country oraz miasteczko westernowe. Restauracja leży przy żółtej ścieżce rowerowej nr. 316. Adres: ul. Belsznicka, Czyżowice.

Bojanów — zabytkowy spichlerz.

rokowy obraz Chrystusa Ukrzyżowanego (wg tradycji znaleziony w cudownym źródle). W Poniedziałek Wielkanocny z kościółka wyrusza barwna procesja konia – kontynuacja tradycji modlitwy o dobre zbiory. Zwyczaj ten wywodzi się jeszcze z czasów pogańskich,

kiedy konia wielbiono jako bóstwo i uważano, iż koń ciągnie po niebie słońce ze wschodu na zachód. Dlatego procesja zawsze zmierza ze wschodu na zachód. Adres: ul. Wiejska, Gródczanki, gmina Pietrowice Wielkie.

Tworków — żupany w kościele parafialnym.

Miejsce piknikowe w Gródczankach

Miejsce piknikowe znajduje się przy kapliczce źródlanej kościoła odpustowego pw. św. Krzyża w Gródczankach. Drewniany kościół zbudowany w 1667r. staraniem proboszcza Marcina Moslera, powiększony w 1743r., remontowany w latach 1965-66. W ołtarzu głównym ba-

Miejsce piknikowe w Jastrzębiu Zdroju

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Parku Zdrojowego. Park Zdrojowy położony jest w Jastrzębiu-Zdroju pomiędzy ul. 1 Maja i Witczaka i jest uznawany za zabytek klasy A. Park zajmuje obszar 18 hektarów. W parku znajduje się wiele ciekawych drzew z różnych stron świata. W parku mieści się zabytkowy Dom Zdrojowy, w którym obecnie odbywają się różne imprezy, między innymi pokazy teatralne, zabawy i warsztaty. Naprzeciwko Domu Zdrojowego znajdują się Łazienki, które obecnie służą jako filia Uniwersytetu Śląskiego. Na centralnym placu znajduje się muszla koncertowa. Nieopodal placu znajduje się Kawiarenka Letnia, która kiedyś służyła jako Pijalnia Wód. W parku znajdują się również rzeźbione pomniki z drewna, kamienna szachownica, zegar kwiatowy, mostki nad strumyczkami. Niedaleko parku powstaje rynek. Adres: ul. 1 Maja, Jastrzębie Zdrój.

Rybnik — Mecz żużlowy na stadionie miejskim.

Miejsce piknikowe w Jastrzębiu Zdroju – Ruptawie

Miejsce piknikowe znajduje się w pobliżu przejścia granicznego Jastrzębie Zdrój-Ruptawa - Petrovice u Karvine-Kemply. Adres: ul. Żwirki i Wigury, Jastrzębie Zdrój.

Miejsce piknikowe w Olzie

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Ośrodka Wypoczynkowego w Olzie. Ośrodek położony jest w miejscowości Olza, niedaleko Wodzisławia Śląskiego, oferuje strzeżone piaszczyste kąpielisko, miejsca noclegowe (kempingi, pole namiotowe), dwa bary, bufet, grill. Ponadto

Jeden z uczestników subregionalnego rajdu rowerowego.

organizowane są zabawy przy muzyce na żywo. Adres: ul. Kolejowa, Olza, www.olza.com.pl, biuro@olza.com.pl, tel.: 886 23 22 22.

Miejsce piknikowe w Palowicach

Miejsce piknikowe znajduje się w lesie, przy czerwonym szlaku rowerowym. W

Oznakowanie ścieżek rowerowych.

pobliżu dwa stawy. Adres: ul. Szkolna, Palowice.

Miejsce piknikowe w Rudach

Miejsce piknikowe znajduje się przy ścieżce rowerowej na terenie leśnictwa Bargłowska.

Miejsce piknikowe w Rybniku - Chwałęcicach

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Ośrodka Żeglarskiego „Kotwica”. Na terenie ośrodka można korzystać z kajaków, rowerów wodnych, desek windsurfingowych. Do dyspozycji żeglarzy jest bogata baza wypoczynkowa w postaci domków kempingowych. Można tu zagrać w siatkówkę plażową. Wędkarze znajdą dogodne stanowiska dla połowu ryb. Ośrodek jest przystosowany do organizacji imprez i festynów. Można skorzystać z wiat wyposażonych w kręgi ogniskowe. Adres: ul. Rudzka 266, Rybnik.

Rybnik—Plac Wolności.

Miejsce piknikowe w Rybniku - Chwałęcicach (Pniowiec)

Miejsce piknikowe znajduje się przy Zalewie Pniowiec. Adres: ul. Łąbędzia, Rybnik.

Miejsce piknikowe w Rybniku - Grabowni

Miejsce piknikowe znajduje się przy Zalewie Grabownia. Adres: ul. Poloczka, Rybnik.

Racibórz — wystawa „W domu Ozyrysa” w miejskim muzeum.

Racibórz — pokazy rycerskie na zamku piastowskim.

Miejsce piknikowe w Rybniku - Kamieniu

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rybniku. W pobliżu znajduje się basen kąpielowy, boisko, miejsce na camping, korty tenisowe, stadnina koni, przystań kajakowa oraz ścieżki rowerowe.

Pietrowice Wielkie — wielkanocna procesja konna.

Miejsce piknikowe w Szczekowicach - Nowej Wsi

Miejsce piknikowe znajduje się w pobliżu Nowej Wsi w lesie Lipownicy. W pobliżu znajdują się: staw Lipnik, czarna ścieżka rowerowa, Śródleśne Stawy Łańcuchowe.

Miejsce piknikowe w Rybniku - Stodolach

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie Ośrodka Sportów Wodnych i Rekreacji w Rybniku. Ośrodek Sportów Wodnych i Rekreacji w Stodolach jest położony na zachodnim brzegu Zalewu Rybnickiego w pobliżu parku Krajobrazowego „Cysterskich Kompozycji Krajobrazowych Rud Wielkich”. Dzięki takiemu usytuowaniu stanowi doskonałe miejsce wypoczynku dla miłośników sportu, przyrody i dla wszystkich tych, którzy chcą zdrowo spędzać wolny czas. Jest to również ośrodek żeglarski, który jednocześnie może stanowić doskonałą bazę noclegową dla uczestników

regat, kolonii, turnusów rehabilitacyjnych oraz turnusów hipoterapeutycznych. Ponadto jest to doskonale miejsce na organizację imprez plenerowych, koncertów i festynów. Adres: ul. Rudzka 394, tel. (32) 739 11 95.

Miejsce piknikowe w Szczekowicach - Nowej Wsi

Miejsce piknikowe znajduje się w pobliżu Nowej Wsi w lesie Lipownicy. W pobliżu znajdują się: staw Lipnik, czarna ścieżka rowerowa, Śródlęsne Stawy Łańcuchowe.

Miejsce piknikowe w Tworkowie

Miejsce piknikowe znajduje się na terenie „Działki pszczelarzy” przy kapliczce św. Urbana w Tworkowie. Działka pszczelarzy znajduje się w pobliżu kapliczki św. Urbana oraz przy zielonej ścieżce rowerowej numer 347. Na terenie działki

Tworków — wnętrze kościoła parafialnego.

znajdują się pasieki, miejsca na ogniska. Adres: Tworków, gmina Krzyżanowice.

Miejsce piknikowe w Żorach

Miejsce piknikowe znajduje się przy stawie Śmieszek. Znajdują się tam miejsca na ogniska, przystań kajakowa. W pobliżu przebiega Szlak Husarii Polskiej. Adres: ul. Rybna, Żory.

Rybnik — kąpielisko „Ruda”.

Gorzyce — Ośrodek „Nautica”.

Spis Treści

Węzły turystyczne w regionie	3
Racibórz	3
Jastrzębie Zdrój	4
Wodzisław Śląski	6
Rybnik	7
Żory	8
Turystyka pielgrzymkowa	9
„Studzienka” w Markłowicach	9
Kościół odpustowy pw. św. Krzyża w Gródczankach	9
Kościół paraf. pw. Trójcy Przenajświętszej w Palowicach	9
Kościół paraf. pw. św. Marii Magdaleny w Bełku	10
Kościół pw. Bożego Ciała w Jankowicach	10
Kościół św. Wawrzyńca w Ligockiej Kuźni	11
Kościół paraf. pw. Wniebowzięcia NMP w Rudach	11
Kościół św. Katarzyny i MB Różańcowej w Rybniku	11
Bazylika św. Antoniego w Rybniku	11
Kościół paraf. pw. św. Anny w Gołkowicach	11
Kościół paraf. pw. Wszystkich Świętych w Łaziskach	11
Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Turzy Śl.	12
Kalwaria Pszowska	13
Kościół pw. św. Barbary i Józefa w Jastrzębiu Zdroju	13
Spotkania z przyrodą	14
Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich	15
Arboretum Bramy Morawskiej	15
Graniczne meandry Odry	16
Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska	17
Rezerwat Łęczczok	17
Turystyka kulturowa	19
Pocysterski Zespół Klasztorno - Pałacowy w Rudach	19
Ruiny Zamku w Tworkowie	19
Zamek Książąt Raciborskich	20
Pałac i park w Krowiarkach	20
Pałac w Jastrzębiu	21
Budynek sądu w Rybniku	21
Pałac w Modzurowie	21
Pałac w Krzyżanowicach	22
Pałac w Kokoszycach	22
Pałac w Chałupkach	22
Baszta rycerska w Wodzisławiu Śl.	23
Pałac Baildona w Pogrzebieniu	23
Pałac w Boryni	23
Pałac w Wojnowicach	23
Muzeum Miejskie w Raciborzu	24
Muzeum Miejskie w Żorach	24
Muzeum Miejskie w Wodzisławiu Śl.	25
Muzeum Miejskie w Rybniku	25
Turystyka przemysłowa	26
Zabytkowa Stacja Kolei Wąskotorowej w Rudach	26
Zabytkowa Kopalnia „Ignacy” w Rybniku	27
Górnicza sztolnia ćwiczebna w Wodzisławiu Śl.	27
Hałda „Szarłota” w Rydułtowach	28
Zabytkowe ruiny huty „Waleska” i wieża „Gichta”	28
Piknik na rowerze? Proszę bardzo	29
Do koszyka?	29
Sprawdzone dania to	29
Transport	29
Dobre rady	30
Zabierz koniecznie	30
Podczas pikniku	30

Wybrane punkty noclegowe

Hotel „Amadeus”

ul. Jastrzębska 9, Wodzisław Śląski
tel.: +48 32 454 72 11
e-mail: repcja@hotelamadeus.pl
www.hotelamadeus.pl

Hotel „Arena”

ul. Gliwicka 72, Rybnik
tel.: 032 433 13 96
e-mail: info@hotel-arena.pl
www.hotel-arena.pl

Hotel „Czarny Rycerz”

ul. Wodzisławska 5, Jastrzębie Zdrój
tel.: +48 32 476 34 56,
e-mail: cr@czarny-rycerz.com.pl
www.czarny-rycerz.com.pl

Hotel „Biały Dom”

ul. Łukowa 21, Rybnik
tel.: +48 32 330 13 30,
e-mail: biuro@restauracja-bialydom.pl
www.restauracja-bialydom.pl

Hotel „Dąbrówka”

ul. 1 Maja 49, Jastrzębie Zdrój
tel.: +48 32 476 27 04
e-mail: repcja@hoteldabrowka.pl
www.hoteldabrowka.pl

Hotel „Gracja”

ul. Moniuszki 3, Kuźnia Raciborska
tel.: /fax +48 32 419 14 10
e-mail: gracja@hotel-gracja.pl
www.hotel-gracja.pl

Hotel „Kameleon”

ul. Borynska 7, Żory
tel.: +48 32 43 40 167
e-mail: repcja@hotelkameleon.com
www.hotelkameleon.com

Hotel „Mimoza”

ul. Rymera 1, Rybnik
tel.: +48 32 42 57 365
e-mail: omen_ltd@wp.pl
www.hotelmimoza.pl

Hotel „Olimpia”

ul. Hotelowa 12, Rybnik
tel.: +48 32 42 22 140
e-mail: info@hotel-olimpia.pl
www.hotel-olimpia.pl

Hotel, Ośrodek Szkoleniowo Wypoczynkowy „Stodoły”

ul. Cisowa 2, Rybnik
tel.: +48 32 739 16 20
e-mail: osw.stodoly@budozbyt.pl
www.stodoly.pl

Hotel „Perła”

ul. Kolejowa 8, Krzanowice
tel.: /fax +48 32 410 80 55
e-mail: restauracja@perla.info.pl
www.perla.info.pl

Hotel „Politański”

ul. Sosnowa 5, Rybnik
tel.: /fax +48 32 422 32 80
e-mail: phupolitanski@wp.pl
www.hotelpolitanski.pl

Hotel „Polonia”

Pl. Dworcowy 16, Racibórz
tel.: /fax +48 32 414 02 70
e-mail: hotel@polonia.raciborz.pl
www.polonia.raciborz.pl

Hotel „Ragos”

ul. Kościuszki 38, Racibórz
tel.: +48 32 415 37 40
e-mail: hotel@ragos.com.pl
www.ragos.com.pl

Hotel „Rynkowy”

ul. Korfanteo 2, Rybnik
tel.: +48 32 422 18 23
e-mail: hotel@hotelrynkowy.rybnik.pl
www.hotelrynkowy.rybnik.pl

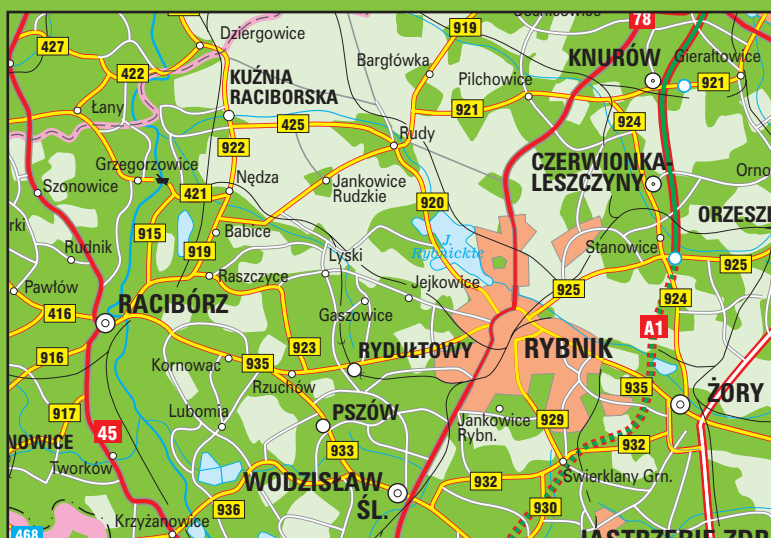
Hotel „Zamek”

ul. Graniczna 1, Chałupki
tel.: /fax +48 32 419 69 44
e-mail: hotel@hotel-zamek.pl
www.hotel-zamek.pl

**Związek Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego
Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku**
ul. J. i F. Białych 7, 44-200 Rybnik
tel./fax (32) 42 22 446
www.subregion.pl, biuro@subregion.pl

Wydawnictwo zrealizowane w ramach projektu „Śląskie. Pozytywna energia. Promocja turystyczna województwa śląskiego na targach krajowych wraz z publikacją materiałów informacyjnych i promocyjnych.” współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach RPO WSL 2007-2013.

Projekt realizowany w partnerstwie przez: Śląską Organizację Turystyczną, Stowarzyszenie „Region Beskidy”, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, Związek Gmin Jurajskich, Związek Subregionu Zachodniego z siedzibą w Rybniku.

W publikacji wykorzystano zdjęcia będące w archiwach Starostw Powiatowych w Raciborzu, Rybniku, Wodzisławiu Śl. oraz Urzędów Miast w Jastrzębiu Zdroju, Rybniku, Raciborzu, Wodzisławiu Śl. oraz Żorach. Zdjęcia pochodzą także ze zbiorów Wydawnictwa WAW, WWF Polska, Bolesława Stachowa, Remigiusza Baliczaka, Abvent Ballarin, Sebastiana Krupy.

Opracowanie:
Daunpol Sp. z o.o.
www.daunpol-pilot.com.pl

Wyd. II zaktualizowane w 2010 r.

ISBN 978-83-7475-501-6

Egzemplarz bezpłatny

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Śląskie.
Pozytywna energia

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

